

УДК 81'373.6:008-042.75

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.1\(53\).241358](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.1(53).241358)**Тарасюк І. В.**

кандидат психологічних наук, доцент кафедри німецької філології Волинського національного університету імені Лесі Українки
e-mail: tarasiuk.inna@vnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-6026-3545

ЕТИМОЛОГІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АКУЛЬТУРАЦІЇ

У статті вказано на важливу роль культури як у формуванні ідентичності кожної людини, так і в суспільстві загалом. Розглянуто значимість міжкультурних взаємозв'язків між домінують культурою та культурою-реципієнтом у різні періоди суспільного розвитку. Здійснено короткий аналіз поняття акультурації в історичному аспекті та зазначено дослідників, чия наукова діяльність вплинула на формування сучасного погляду на акультурацію, її причин та наслідків.

Ключові слова: культура, акультурація, психологічна акультурація, інкультурація, етнічна група, асиміляція, домінують культура, культура-реципієнт.

Постановка проблеми. Культура — це найбільш довершений механізм з-поміж усіх, що створило людство. Цей механізм покликаний зберігати, передавати інформацію та одночасно збільшувати її об'єм. Законом цього механізму є невпинний саморозвиток. Саме тому культура повинна проявляти одночасно риси стабільності та динамічності, бути і водночас не бути структурою. Лише за таких умов вона може виконувати функції, покладені на неї суспільством.

Культура може поставати в одних проєкціях як чітка, за єдиним принципом організована ієрархічна структура, в інших — як сукупність структур, організованих за різними принципами, а в третіх — як сукупність організації та неорганізації. Саме така система забезпечує культурі гнучкість, динамічність та стійкість. Згідно з тлумаченням Ю. М. Лотмана,

культура подібна мистецтву і її потрібно розглядати як єдиний художній витвір людства, ресурси котрого є незбагненними в повній мірі [1, с. 459].

Дійсно, культура є настільки всеосяжним, системним, динамічним явищем, що її вивчення у різних галузях наук є виправданим та завжди затребуваним. Саме тому будь-яка система міжособистісних та міжкультурних взаємовідносин завжди викликає інтерес, ставить перед дослідником актуальні до часу та обставин запитання, спонукає до аналізу та пошуку релевантних наукових рішень.

Зі зростанням популярності досліджень у сфері міграції дедалі актуальнішими стають поняття міжкультурна комунікація, мультикультурне суспільство, міжкультурне виховання, міжкультурні компетенції тощо [7].

У фокусі нашої уваги постає питання впливу однієї культури на іншу, тобто явище акультурації, яке виникло ще у ХІХ столітті, зазнало суттєвих трансформацій, втім не втратило своєї наукової значимості. **Метою** запропонованої статті є стислий екскурс в історію виникнення поняття *акультурації* та його модифікація відповідно до сучасних вимог суспільства.

Результати дослідження. Отож, в загальному, класичному розумінні *акультурація* (лат. *acculturare* від *ad* — до, при, для і *cultura* — освіта, розвиток, культура) передбачає процес переймання елементів донедавна чужої культури окремою людиною, групою або ж суспільством. Передусім це стосується знань, цінностей, норм, вмінь, звичок, технік, переконань, дій та безумовно мови [4].

Дослідниця Е. Макарова описує акультурацію як довготривалий процес пристосування індивіда, що обумовлений його контактом з іншою культурою [7, с. 34].

Отож, передумовою акультурації є наявність будь-якої форми культурних контактів. Найважливішими причинами акультурації є загарбання, колонізація, міграція, туризм, торговельні та наукові контакти. Акультурація виникає на фоні процесів глобалізації, утворення нових держав, зміни економічної ситуації тощо.

Такий чіткій дефініції та розумінню змісту акультурації передували колосальне накопичення досвіду та численні наукові дослідження.

Отож, термін акультурація походить з британської та американської культурної антропології та використовувався для опису наслідків культурної взаємодії з новою, чужою культурою в період колонізації наприкінці XIX ст. (Дж. В. Пауел 1880, Ф. Боас 1896, Р. Турнвальд 1932, Р. Редфілд 1935, М. Герсковіц 1938, Р. Лінтон 1940).

На початку XX ст. термін почав з'являтися в американських словниках і енциклопедіях. Відтак у 1909 р. в американському «Словнику століття» («The Century Dictionary») акультурація була визначена як «процес асиміляції й адаптації іноземних культурних елементів» [9].

Друга половина 30-х років характеризується підсиленням інтересом до більш систематичного вивчення процесів акультурації.

У 1936 р. антропологи М. Герсковіц, Р. Лінтон та Р. Редфілд у статті «Меморандум про дослідження акультурації» запропонували розглядати акультурацію як феномен, який виникає в результаті тривалого безпосереднього контакту двох груп індивідів, котрі належать до різних культур, що веде до змін в моделі однієї чи обох культур.

Важливо зазначити, що навіть у тогочасному тлумаченні акультурації в основі акультураційного процесу розглядається тривала інтеракція між представниками обох культур, а не лише так зване їхнє «існування поруч» [7].

Згадане визначення було доповнене ремаркою, що акультурацію, як процес цілеспрямований та незворотний, не слід ототожнювати з асиміляцією чи дифузиею. Разом із тим довгий час вважалося, що асиміляція є завершальним етапом акультурації.

Нагадаємо, що при асиміляції відбувається повна втрата народом своєї мови та культури в контакт з іншим, доміантним. Під дифузиею розуміємо процес поступового та повільного проникнення одного народу чи нації на територію іншого, внаслідок чого відбувається тривала за часом етнічна адаптація [11].

Як бачимо, в обох випадках йдеться про вплив на ідентичність особистості.

Існує думка, що людська ідентичність формується під впливом виховання у тій чи іншій культурі, і нерідко втручання чужої культури у її життя стає проблемою. Саме тому, при будь-яких культурних змінах, кожному кроці людини в сторону іншої культури вона повинна глибоко усвідомлювати можливість загрозу своїй ідентичності [6, с. 104].

Вважаємо доцільним зауважити, що тривала акультурація, що не завершується асиміляцією з тих чи інших причин, може приховувати у собі конфліктний потенціал. З іншого боку, багато народів, особливо діаспор, що успішно подолали шлях акультурації, стоять перед загрозою цілковитої асиміляції.

Отож, за результатами досліджень вчені встановили відмінності між групою-реципієнтом, культурні моделі якої завідомо зазнають змін, та групою-донором, з якої група-реципієнт черпає нові культурні моделі. Запропонована модель була зручною в емпіричних дослідженнях культурних змін у невеликих етнічних групах у випадку їх взаємодії із західною індустріальною культурою.

М. Герсковіц, Р. Лінтон та Р. Редфілд виокремили три основні типи реакції групи-реципієнта на ситуацію культурного контакту:

- «прийняття» (цілковите заміщення старої культурної моделі на нову, запозичену у групи-донора);
- «адаптація» (часткова зміна традиційної моделі під впливом культури групи-донора);
- «реакція» (цілковита відмова культурних моделей групи-донора та намагання зберегти традиційні моделі в незмінному вигляді).

Саме ця типологія дала новий поштовх для емпіричних досліджень того часу.

Подальше дослідження акультурації знайшло своє відображення у працях М. Герсковіца «Акультурація. Дослідження культурного контакту» (1938) та «Людина та її праці. Наука культурної антропології» (1948). У фокусі уваги вченого були традиційні африканські культури та зміни, що відбуваються

в них внаслідок контактів з індустріально високорозвиненими культурами. Поняття «акультурація» застосовувалося вченим для характеристики змін, що відбуваються в результаті не їхньої власної еволюції (дії внутрішніх факторів), а під зовнішніми впливами з боку інших культур за умови тривалого або постійного контакту (імміграція).

Разом із тим, Франц Боас свого часу стверджував, що культура має вплив на усіх людей без винятку, а не лише на дикунів. Вчений вважав, що немає людей, чий культурний розвиток не залежав би від впливу іноземної культури.

Європейські науковці тривалий час вважали термін *акультурація* стилістично обмеженим. Відтак англійські вчені вживали словосполучення «культурний обмін» або «культурний контакт», іспанські — «транскультурація», французькі — «взаємопроникнення культур». На тлі політики мультикультуралізму термін *акультурація* почав сприйматися як синонім до процесу адаптації мігрантів в інокультурному, перш за все західноєвропейському та північноамериканському середовищі. Таке трактування звужувало початкове значення акультурації як взаємовпливу культур, зводячи акультурацію лише до односпрямованого процесу адаптації [4; 8].

Важливе значення для дослідження акультурації мала робота Р. Лінтона «Акультурація в семи племенах американських індіанців» (1940). Автор виокремив два типи умов, у яких може відбуватися акультурація, а саме:

вільне взаємозапозичення елементів різних культур, що контактують. При цьому немає жодних військових дій чи репресивного панування однієї культури над іншою;

здійснення нав'язування однієї культури представникам іншої. Таким чином відбувається примусова культурна асиміляція домінуючою групою.

До 1950-х років дослідження у сфері акультурації обмежувалися дослідженнями змін традицій культур під впливом західної цивілізації. Втім, починаючи з 50–60-х років дослідницька перспектива істотно розширила свої горизонти. Вчені здійснювали розвідки, присвячені темі взаємодії так званих незахідних культур (Дж. Фостер, Дж. Фелан та інші). Методи дослідження

акультурації застосовувалися у дослідженнях процесу *урбанізації* в складних ситуаціях (Р. Білз). Якщо раніше у дослідженнях акцентувалася увага на впливі домінуючої культури над культурою меншості, то тепер розглядався і взаємний вплив культур (приміром вплив афроамериканських мотивів на європейську музику тощо). Дослідники поступово почали відходити від отождолення акультурації з асиміляцією та демонстрували її ширше значення. Акультурація набула значення процесу взаємодії культур, в результаті якої відбувається їх зміна, взаємне засвоєння нових елементів, утворення в результаті змішання різних культур нового культурного симбіозу [8].

У цей період дослідження акультурації було доповнено важливим елементом, а саме — *психологічною акультурацією* [5; 7].

Цей термін охоплює та інтерпретує зміни, що переживає особистість як член культурної групи, яка задіяна в процесі акультурації.

Така різниця між акультурацією індивіда та акультурацією культурної групи додає новий вектор у дослідженні теми акультурації.

Не кожна людина, будучи в певній акультураційній групі, однаково діятиме з іншими представниками цієї ж групи. Її власний, індивідуальний досвід є унікальним.

Таким чином, у дослідженнях акультураційних процесів цілої групи відбувається аналіз її політичних, соціально-економічних та культурних характеристик. У дослідженні акультураційних змін окремого індивіда на перший план виходить сфера його індивідуального розвитку, поведінка, психічне здоров'я, самопочуття тощо [2, с. 233; 3, с. 699; 10, с. 518].

На нашу думку, саме ця обставина робить тривалість процесу акультурації мало прогнозованим. Адже після того, як особистість досягає певного рівня акультурації, в її житті починається новий етап акультурації. Це спричинено тим, що нові відносини взаємодії, що вибудувалися між її культурною групою та культурною групою більшості, можуть зазнавати подальших трансформацій під впливом часу, економічних, політичних змін тощо. Таким чином, процес акультурації може вважатися певною мірою безперервним.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Підсумовуючи, можна стверджувати, що за весь час свого існування поняття акультурації істотно не змінило свого основного значення, адже як раніше, так і тепер характеризує міжкультурну взаємодію, котра може бути збагачена та урізноманітнена, або ж пригнічена чи знищена. Можна стверджувати, що у всіх визначеннях акультурації в основі є два базових компоненти: контакт і зміна. Під контактом маємо на увазі інтеракцію між представниками культурних груп та індивідів, що задіяні в процесі акультурації. Зміна стосується трансформації соціальних, культурних та психологічних феноменів, притаманних суспільству. Саме тому під акультурацією розуміється і стан і процес.

З урахуванням збільшення міграційних пересувань у цілому світі, акультураційні процеси залишаються вкрай актуальними та важливими. Інтенсивний приріст мігрантів приводить не лише до підсилення культурного розмаїття, але й до утворення нових культурних меншин. Найбільш чутливими категоріями під час міграції є мова та релігія, а відтак і культура.

У подальших наукових розвідках ми розглянемо більш детально стратегії акультурації та те, наскільки вони релевантні в сучасному багатокультурному світі.

Список використаних джерел і літератури

1. Лотман Ю. М. Семіосфера. С.-Петербург: Искусство-СПБ, 2000. 704 с.
2. Berry J. W. Psychology of Acculturation: Understanding Individuals moving between Cultures. *Brislin, R. W. (Ed.). Applied cross-cultural psychology*. Thousand Oak: Sage, 1990. P. 232–253.
3. Berry J. W. Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*. 2005. 29. P. 697–712.
4. Esser H. Akkulturation. *Kopp J., Steinbach A. (eds) Grundbegriffe der Soziologie*. Wiesbaden: Springer VS, 2018.
5. Graves T. D. Psychological acculturation in a tri-ethnic community. *Southwestern Journal of Anthropology*. 1967. 23. P. 337–350.
6. Herzog W. Das Kulturverständnis in der neueren Erziehungswissenschaft. *Appelsmeyer H., Billmann-Mahecha E. (Eds.). Kulturwissenschaft. Felder einer prozessorientierten wissenschaftlichen Praxis*. Weilerswist: Velbrück Wissenschaft, 2001. P. 97–124.

7. Makarova E. Akkulturation und kulturelle Identität. Eine empirische Studie unter Jugendlichen mit und ohne Migrationshintergrund in der Schweiz. 8. Bern: Prisma, 2008.
8. Marin G. Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research / G. Marin, P. Balls-Organista, K. Chun. NY: American Psychological Association, 2003.
9. Schäfers, B. Grundbegriffe der Soziologie. 6. Auflage. Leske + Budrich, Opladen, 2003.
10. Schönpflug U. Migration aus kulturvergleichender psychologischer Perspektive. *Thomas A. (Ed.). Kulturvergleichende Psychologie (2., überarbeitete und erweiterte Auflage*. Göttingen: Hogrefe, 2003. P. 515–541.
11. Suarez-Orozco M. Everything you ever wanted to know about assimilation but were afraid to ask. *Shweder R., Minow M., Markus H. (Eds.). The free exercise of culture*. New York: Sage, 2001. P. 1–30.

REFERENCES

1. Berry, J. W. (1990). Psychology of Acculturation: Understanding Individuals moving between Cultures. In Brislin, R. W. (Ed.), *Applied cross-cultural psychology* (p. 232–253). Thousand Oak: Sage.
2. Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697–712.
3. Esser, H. (2018). Akkulturation. In: Kopp J., Steinbach A. (eds) *Grundbegriffe der Soziologie*. Springer VS, Wiesbaden.
4. Graves, T. D. (1967). Psychological acculturation in a tri-ethnic community. *Southwestern Journal of Anthropology*, 23, 337–350.
5. Herzog, W. (2001). Das Kulturverständnis in der neueren Erziehungswissenschaft. In Appelsmeyer, H.; Billmann-Mahecha, E. (Eds.), *Kulturwissenschaft. Felder einer prozessorientierten wissenschaftlichen Praxis* (p. 97–124). Weilerswist: Velbrück Wissenschaft.
6. Lotman, Yu. M. (2000). *Semiosfera*. — S.-Peterbrg: «Iskusstvo — SPB».
7. Makarova, E. (2008). Akkulturation und kulturelle Identität. Eine empirische Studie unter Jugendlichen mit und ohne Migrationshintergrund in der Schweiz. Prisma, 8. Bern.
8. Marin, G. (2003). Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research / G. Marin, P. Balls-Organista, K. Chun. — NY: American Psychological Association.
9. Schäfers, B. (2003). Grundbegriffe der Soziologie. 6. Auflage. Leske + Budrich, Opladen.
10. Schönpflug, U. (2003). Migration aus kulturvergleichender psychologischer Perspektive. In Thomas, A. (Ed.), *Kulturvergleichende Psychologie (2., überarbeitete und erweiterte Auflage*, p. 515–541). Göttingen: Hogrefe.
11. Suarez-Orozco, M. (2001). Everything you ever wanted to know about assimilation but were afraid to ask. In Shweder, R.; Minow, M.; Markus, H. (Eds.), *The free exercise of culture* (p. 1–30). New York: Sage.

Тарасюк И. В.

кандидат психологических наук, доцент кафедры немецкой филологии Волынского национального университета имени Леси Украинки

ЭТИМОЛОГИЯ И ЗНАЧЕНИЕ ПОНЯТИЯ АКУЛЬТУРАЦИИ

В статье указана важная роль культуры в формировании идентичности каждого отдельного человека и в целом обществе. Рассмотрена значимость межкультурных взаимосвязей между доминантной культурой и культурой реципиента в разные периоды общественного развития. В статье сделан краткий анализ понятия аккультурации в историческом аспекте и указаны исследователи, чья научная деятельность повлияла на формирование современного подхода к аккультурации, ее причин и последствий.

Ключевые слова: культура, аккультурация, психологическая аккультурация, инкультурация, этническая группа, ассимиляция, доминантная культура, культура-реципиент.

Tarasiuk I.

Ph.D. in Psychology, Associate Professor of German Philology Department, Lesya Ukrainka Volyn National University

ETYMOLOGY AND MEANING OF THE CONCEPT OF ACCULTURATION

Abstract. Any system of interpersonal and intercultural relationships poses topical questions for the researcher and stimulates the process of identifying relevant answers. Our attention is focused on the influence of one culture on the other, i.e. on the phenomenon of *acculturation*. The purpose of the article is to provide a brief excursus into the history of the concept discussed.

In general, acculturation (Latin *acculturare* from *ad* — towards, at, for and *cultura* — education, development, culture) presupposes the partial adoption of an alien culture by an individual, a group, or society. The concept applies primarily to knowledge, values, norms, skills, habits, techniques, beliefs, and language. Acculturation may lead either to the enrichment or to the disappearance of a culture, i.e. to its assimilation.

The term *acculturation* originated from British and American cultural anthropology. It was used to describe the effects of cultural interaction with a new alien culture during the process of colonization in the late 19th century (Powell, J. W. 1880, Boas, F. 1896, Thurnwald, R. 1932, Redfield, R. 1935, Herskovits, M. 1938, Linton, R. 1940).

In the early 20th century, the term began to appear in American dictionaries and encyclopedias. The second half of the 1930s is characterized by a heightened interest in the systematic study of acculturation processes, reflected in the works of many scientists, namely Herskovits, M., Redfield, R., and Linton, R. *Memorandum for Acculturation* (1936); Herskovits, M. *Acculturation: The Study of Culture Contact* (1938), *Man and his Works: The Science of Cultural Anthropology* (1948); Linton, R. *Acculturation in Seven American Indian Tribes* (1940), etc.

Until the 1950s, the research in the field of acculturation was limited to the studies of changes in cultural traditions under the influence of Western civilization. However, since the '50s and '60s, the research has significantly expanded its horizons. Franz Boas claimed that alien culture influenced everyone's development.

In the context of globalization and mass migration, the scientific concept of acculturation remains rather significant.

Key words: culture, acculturation, assimilation, dominant culture, recipient culture.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2021